

Jog

történeti szemle

2014
3. szám

BUDAPEST · GYŐR · MISKOLC · PÉCS · SZEGED

A TARTALOMBÓL

Az iszlám alapítvány
– a „waqf”

Horvát-Szlavónország helyzete
a kiegyezések után

Az 1907-es
cigány koncentrációs tábor
és tömeges fajüldözés
legendája

Erekly István élete
és munkássága

Eckhart Ferenc
és Harold Steinacker
– rokonítási kísérletek

Az ügyvédség története jogi
korszaktörténetként

Kulturalitás és tolerancia

Erekly István

TARTALOM

TANULMÁNY

FALUS Orsolya – Az iszlám alapítvány – a „waqf”	1
GOSZTONYI Gergely – Horvát-Szlavónország helyzete a kiegyezések után	7

ELŐADÁS

Hinrich RÜPING – Az ügyvédség története jogi korszaktörténetként	12
Kurt SEELMANN – Kulturalitás és tolerancia	18

DISPUTA

IBOLYA Tibor – Az 1907-es cigány koncentrációs tábor és a tömeges fajüldözés legendája	22
--	----

MŰHELY

PÉTERVÁRI Máté – Ereky István élete és munkássága, tekintettel a 19. század második felében történt közigazgatási reformokra	29
TÖRŐ László Dávid – Eckhart Ferenc és Harold Steinacker – rokonítási kísérletek	38

KÖNYVEKRŐL

Antal Tamás szegedi bíróságtörténeti monográfiájáról – PÉTERVÁRI Máté	45
Egy jogtörténeti alpmű – Ruzsoly József európai jog- és alkotmánytörténete – TAMÁSI A. Éva	47
Perjogtörténeti körkép – Beszámoló az V. Szegedi Jogtörténeti Napok konferenciakötetéről – KECSKÉS Tamás	48

SZEMLE

Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Interdiszciplináris Konferencia – Disputa a néprajz és a jog kapcsolatáról – KECSKÉS Tamás és PÉTERVÁRI Máté	51
150 éve született Térfy Gyula – É. L.	54

HÍREK

E számunk szerzői	64
-------------------------	----

A címlapon: Ereky István (1893-ig Wittmann)

(1876. december 26. Esztergom – 1943. május 21. Budapest):

jogtudós, a pozsonyi, a kolozsvári, majd a szegedi tudományegyetemen a közigazgatási és a pénzügyi jog tanára, az utóbbi intézményben az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja, az egyetem rektora, utolsó éveiben a pécsi tudományegyetem tanára.

A Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező: 1921, rendes: 1934). A magyar közigazgatási jog egyik legkiválóbb képviselője; elsősorban a helyhatósági önkormányzatok és a közigazgatási jog kútfői jogi rendszerének és tárgykörének kutatója.

A Corvin koszorú kitüntetés (1931).

Jog

történeti szemle

Nemzetközi szerkesztőbizottság:

Dr. Wilhelm Brauner (Bécs), Dr. Izsák Lajos (a szerkesztőbizottság elnöke), Dr. Peeter Järvelaid (Tallinn),
Dr. Günter Jerouschek (Jéna), Dr. Srđan Šarkić (Újvidék), Dr. Kurt Seelmann (Bázel), Dr. Erik Štenpien (Kassa)

Szerkesztőség: Dr. Barna Attila, Dr. Béli Gábor, Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária, Dr. Máthé Gábor, Dr. Mezey Barna,
Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István

Szerkesztő: Élesztős László (e-mail: elesztosl@ajk.elte.hu)

A szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3., II. em. 211. Tel./Fax.: 411-6518

ISSN 0237-7284

Kiadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, a Károli Gáspár Református
Egyetem Jogtörténeti–Jogelméleti Intézete, a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Miskolci Egyetem
Jogtörténeti Tanszéke, a Pécsi Tudományegyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszéke
és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Állam- és Közigazgatástörténeti Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna

Kiadói munkák: Gondolat Kiadó

Ákos von Timon (Jahrbuch der Internationalen Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre. VIII. Bd. I. Abt. 1905); Vinogradoff, Paul: *A constitutional history of Hungary* (The law quarterly review, No. LXXXIV. 1905. Oct. 426–431. p.). Schreuer az organikus szemlélet európai jellegét, Kadlec Werbőczy álmegítélésének fontosságát emeli ki, Vinogradoff pedig a magyar jogi intézmények gazdasági alapjainak vizsgálatát hiányolja Timonnál.

⁵¹ „Az említett, nem magyar szerzőknél figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy a véleményük esetében kritikáról van szó. Ezért nem

céljuk a kérdés kapcsán érdemlegesen és döntő módon megnyilvánulni; egy kritikánál nem lehetséges a kérdés alapos, forráskutatáson nyugvó megtárgyalása sem. Azonban a bemutatott álláspontok a jelen esetben különleges jelentőséggel bírnak: először mutattak rá ugyanis arra, hogy Magyarország korona-tanával a szomszédos, továbbá a nyugati országok jogtörténetének keretein belül kell foglalkozni.” (Karpat, Josef: *Die Lehre von der Heiligen Krone Ungarns im Lichte des Schrifttums*. In: Hans Uebersberger [Hg.]: *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*. Jahrgang 6. Verlag Thiel & Hintermeier Breslau, 1941, 1–54. p.; 30. p.)

A bírósági rendszer a polgári társadalom igényeit kielégítő reformjára Magyarországon a közjogi kiegyezést követően kerülhetett csupán sor. Az 1871:31. tc. szabályozta hazánkban az elsőfolyamodású bíróságok rendszerét, ekkor azonban még elmaradt a másodfokú ítélkező fórumok szabályozása, amely csak 1890-ben, az ítélőtáblák decentralizációjával történt meg.

A törvénykezési szervek fejlődésének teljes körű bemutatását elvégző jogtörténeti munkák között több kiváló művet is felfedezhetünk,¹ azonban az egyes reformok részletszabályait ismertető monográfiákban nem bővelkedik a szakirodalom. A kiegyezést követő kormányzati reformok igazságügy területére eső részének elemzését levéltári források alapján Máthé Gábor végezte el.² A későbbi átalakítások vizsgálatát Antal Tamás vállalta magára doktori értekezésében, amely később a szerző első monográfiájaként jelent meg.³ Ebben a szerző az ítélőtáblák decentralizációjának, a bírói szolgálati jogviszony változásainak és az esküdtzéki rendszer magyarországi létrehozásának bemutatására helyezte a hangsúlyt.

Antal Tamás több tanulmányt is publikált az ítélőtáblák 1890. évi rendezése kapcsán, amelyekben az egyes másodfokú bírósági fórumok helyi szinten való kialakítását szemlélte.⁴ A szerző ezzel a témaválasztással nehéz munkára vállalkozott, ugyanis az elsőszámú források, az igazságügyi minisztérium iratanyagának jelentős része 1956-ban tűzvészben elpusztult. A primer források feldolgozása során így Antal Tamás főként a vidéki levéltárak anyagára és a korabeli publicisztikára támaszkodhatott. Az ítélőtáblák helyi történeteinek rövidebb terjedelmű feldolgozása után 2014-ben jelenhetett meg a szegedi ítélőtábla első két és fél évtizedét bemutató könyv az Országos Bírói Hivatal és a Szegedi Ítélőtábla támogatásának köszönhetően. Ez a kötet a szegedi ítélőtáblát bemutató sorozat első része, amely a bíróság 1950-ben történő megszüntetéséig tervez a későbbiekben intézménytörténeti áttekintést adni.

Az előszóban a szerző és a könyv méltatására Harangozó Attila, a Szegedi Ítélőtábla elnöke vállalkozott, aki a közös múlt tiszteletének fontosságára világított rá, amelynek megismeréséhez nyújt segítséget Antal Tamás munkája.

A királyi ítélőtáblák és királyi főügyészségek szervezéséről szóló 1890:25. tc. tizenegy másodfokú bíróság létrehozásáról határozott a korábban csupán Budapesten és Mátyásföldön működő ítélkező fórumok helyett, amelyek között szerepelt a Szeged városában létrehozandó ítélőtábla is. A székhelyek megválasztása igen érzékeny pontja volt

KÖNYVEKRŐL

Antal Tamás szegedi bíróságtörténeti monográfiájáról

Antal Tamás: *A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1890 és 1914 között – Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből I. Bíróságtörténeti könyvek*
Országos Bírósági Hivatal – Szegedi Ítélőtábla, Budapest–Szeged, 2014, 167 p.
ISBN 978-963-12-0885-60
ISBN 978-963-12-0356-1
ISSN 2064-9533

a törvényhozási folyamatnak, Magyarország nagyvárosai a felemelkedés lehetőségét látták abban, ha az ítélőtábla településükre költözésével mintegy régióközponttá válnak. A bírósági rendszer átalakításának központi okaként jelölte meg a szerző, hogy a fokozatosan teret nyerő eljárásjogi alapelvek, a szóbeliség és a közvetlenség megkövetelték, hogy az egyes országrészek lakosainak könnyebben elérhetővé váljanak a különböző törvénykezési fórumok.

Az I. fejezet a másodfokú bíróság Szegedre kerülését és az ott történő berendezkedését mutatta be. Az első részben a szerző Szeged városa ítélőtáblai székhellyé válásának érdekében tett lépéseit ismertette, valamint a másodfokú bíróság elhelyezésével kapcsolatos intézkedéseket vázolta. Az ítélőtáblát ideiglenesen a pénzügyi palota és a volt Hungária szálló épületében helyezték el.

A szegedi megnyitóra 1891. május 5-én, díszes külsőségek között került sor, ahol elhangzott Sélly Sándornak, az ítélőtábla elnökének beszéde is, amelyet a kötet mellékletében is közölt a szerző. Az új elnök volt kúriai bíróként Budapestről került Szegedre, így ő ekkor mutatkozott be a szegedi közönség számára. A bíróság két polgári tanáccsal és egy büntető tanáccsal kezdte meg működését, amelyet némiképp feszültté tett a rendkívüli ügyhátralék, amelyet a korábban Budapesten működő ítélőtáblától „örökölt” a szegedi másodfokú fórum. Ezt a hangulatot remekül érzékeltette Antal Tamás a tör-

A Szegedi Királyi Ítéltábla a 20. század elején

ténettel, amely Káplány Géza, egy szegedi ítéltáblai bíró és Sélley Sándor között kipattant konfliktust mutatta be. A szerző a vita hátterét is megvizsgálta, és kimutatta, hogy Sélley rendkívüli szigorúsága, ami az összeütközéshez vezetett, végül eredményes volt, mert a szegedi ítéltábla sikeresen csökkentette a rá háruló ügyszámot.

A fejezet további részében az ítéltábla végleges elhelyezése miatt kialakult problémákat mutatta be a szerző, amelyek a törvényhatósági bizottság és az ítéltábla között alakultak ki a könyvtár elhelyezése okán. A konfliktus ellenére az ítéltábla fóruma sikeresen beköltözhetett az eredetileg neki szánt Dugonics téri épületbe, amely a mai Rectori Hivatal elődje volt. A fejezet zárásaként a Szegeden megalakult Bírói és Ügyészi Egyesület létrejöttét ismerteti a szerző.

A második fejezetben az ítéltáblákat megillető felügyelet jogszabályi hátterének bemutatását illusztrálja egy 1912-ben elvégzett időszaki vizsgálat dokumentációja, amelyet a szegedi törvényszék ellenőrzése kapcsán foglaltak írásba. Ennek szövegét a szerző a függelékben közölte.

A könyv főszerzőjének a végén a területiális jogegységesítés szabályait vázolta a szerző, ezzel biztosítva az olvasó számára a jogszabályi hátteret a döntéshozatali

jogával élő ítéltábla döntéseinek a megértéséhez. A döntvények teljes szövege szintén megtalálható a kötet függelékében. Dicséretre méltó, hogy közlésre került a Szegedi Királyi Ítéltábla bírának archontológiája 1891 és 1914 között, ezzel is megkönnyítve a könyvet forrásként felhasználó kutatók tevékenységét.

Antal Tamás munkája kiválóan vázolta fel a 19. század végének és a 20. század elejének szegedi korszakelmét a városban létrejövő ítéltábla kapcsán, valamint az újonnan kinevezett ítéltáblai bírák munkáját a 20. század első évtizedeiben. A szerzőnek a szegedi ítéltábla fórummal egy időben megalakuló többi bíróság megszületéséről írott értekezéseit is megismerve széles körű képet kaphat az olvasó a magyar nagyvárosokat mozgató azon törekvésekre, hogy a Budapest mögötti „második legfontosabb város” pozícióját megszerezhessék.

Antal Tamás könyve gazdagon illusztrált, primer források felhasználásával íródott, több forrásközlést is tartalmazó kötet, amely mind a jogtörténeti, mind a helytörténeti kutatásokat értékes információkkal gazdagítja.

Pétevári Máté

Jegyzetek

- ¹ Bónis György–Degré Alajos–Varga Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története* (Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egyesület Zala Megyei Szervezete, Zalaegerszeg, 1996); Stipta István: *A magyar bírósági rendszer története* (2. kiadás, Multiplex Media–Debrecen University Press, Debrecen, 1998); Szabó István: *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlata az államalapítástól napjainkig* (Bibor Kiadó, Miskolc, 2004)
- ² Máthé Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867–1875* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982)
- ³ Antal Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900): ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék*. (Dél-alföldi évszázadok 23., Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2006)

- ⁴ Antal Tamás: *A debreceni Királyi Ítéltábla megszervezésének és Puky Gyula elnökségének története*. In: *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve* 29: (2002–2003, 215–230. p.); Antal Tamás: *A nagyváradi ítéltábla felállítása (1890–1891)*. In: Mezey Barna, Révész T. Mihály (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapja tiszteletére* (Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 12–31. p.) Antal Tamás: *Szilágyi Dezső, Lehoczky Kálmán és a pozsonyi ítéltábla szervezése*. In: Máthé Gábor, Révész T. Mihály, Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti Parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére* (ELTE–Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 13–21. p.)